

Maktspridning i informationssamhället

Av Tomas Ohlin

En stor fråga för 90-talet rör hur vi ska hantera våra telenät. Det är viktigt att televerkets monumentala makt bryts, och att vi når ett system där makten över näten delas. Det får inte bli så att ett bolagiserat telemonopol ersätter ett myndighetsmonopol, skriver Tomas Ohlin som är offentlig utredare och ledamot av Stiftelsen Liberal Debatts styrelse.

I DISKUSSIONEN OM den liberala framtoningen på 90-talet hörs alltför sällan resonemang om maktspridning. Ändå är detta en central liberal princip. Att ständigt stödja den mindre, den som befinner sig i underläge, den vanliga. Att eftersträva balans, så att inte den starke styr.

Maktspridning är resursfördelning där de små är lika viktiga som de stora.

Jag vill belysa behovet av maktspridning med några resonemang som rör vårt inträde i informationssamhället. Det är en tydlig samhällsförändring som äger rum. Vi har lämnat det agrara samhället, befinner oss mitt inne i det industriella, och är på väg till ett samhälle där alltfler resurser baserar sig på förmedling av information. Våra tjänsteindustrier, vår vårdapparat, vår utbildning, vår kultur, de förlitar sig numera allt mer på utbyte av information av olika slag. Det är viktigt att vi inte bygger upp hierarkier i detta.

Man kan kalla det nya samhället för data-samhället om man vill. Det gjorde man på 70- och 80-talen. En liberal insats som lät tala om sig då var Kerstin Anérs intensiva arbete rörande dataintegriteten. Det gällde, och gäller, att motverka missbruk av personuppgifter som lagrats i datorer. Med dessa maskiner har det ju blivit så mycket lättare att komma åt de många indivi-

derna via deras personnummer. Kerstin insåg mycket tidigt att vi behövde hålla emot i den utvecklingen, och var en av de starkaste krafterna bakom tillkomsten av vår första datalag. Den var den första nationella datalagen i världen.

Datalagen är till för att skydda den enskilde mot missbruk uppifrån. Den är helt enkelt en liberal princip. Den bär i mycket Kerstin Anérs prägel.

En liberal 90-talsfråga

90-talet är informationssamhället, eller kommunikationssamhället, om man så vill. Samhällsresurser styrs via kommunicerande flöden av data, på våra telenät, i trådar, via satelliter, via radiovågor. Även här måste vi vara uppmärksamma så att inte ett pyramidalt samhälle uppstår. Våra nätverk måste vara byggda så att alla kan få tillgång till dem. De ska inte vara förbehållna ett fåtal. Och de får inte styras av enahanda krafter. Vi har klarat oss förbi 1984. Låt oss fortsätta på den vägen, framåt.

En stor fråga för 90-talet rör hur vi ska hantera våra telenät. Dessa nät utgör det vägsystem som våra kommande fordon ska använda. Vägarna måste vara öppna, och får inte domineras av enahanda starka vägspärrar. Därför är avskaffandet av

forts.

telemonopolet fundamentalt. Från liberalt håll har vi ägnat mycket kraft åt den frågan under 80-talet. En mängd motioner i riksdagen, många publikationer, debatter. Att bryta telemonopolet har blivit en liberal fråga under 80-talet. Det är folkpartiet som gått i spetsen för avveckling av detta monopol.

Nu är det viktigt att televerkets monumentala makt bryts, och att vi når ett system där makten över näten delas. Det får inte bli så att ett bolagiserat telemonopol ersätter ett myndighetsmonopol. Det blir inte bättre för dem som näten är till för, de många människorna, de många små företagen, och de färre stora.

Att motverka koncentration av makten över telenät och teletjänster är en liberal 90-talsfråga av rang.

Vidgad maktspridning

Låt mig ge några exempel på 90-talssituationer där vi med datasystem och teleteknik kan verka för vidgad maktspridning:

Bättre medborgarinflytande kan nås genom att samhället öppnar samhällsdatasystem. En aktivare offentlighetsprincip. Tillgång för envar till underlag för kommunala och statliga beslut, följt av möjlighet att svara på frågor om vilka beslut som är tagna.

Allt det kan hanteras via dataterminaler på offentliga platser och i bostäderna. Bättre inflytande genom datoriserade förslagslådor, och datoriserade rådgivande omröstningar i lokala frågor.

Makt och inflytande över arbetsmiljön kan spridas genom att de anställda ges bättre insyn i arbetsgivarnas system. Det kan göras via öppna datasystem. Insatser behövs då för att utbilda de anställda och ge tillgång till planeringssystem och marknadsdatabaser m m.

Via terminaler som är anknutna till telenäten kan vi göra många typer av information tillgängliga i bostäderna. Insynen stärks då för dem som

oftast befinner sig där, och inte arbetar heltid och inte enkelt har tillgång till information. Ännu är det tyvärr oftare kvinnor än män. Kvinnans inflytande kan också stärkas genom att främst kvinnor

ansvarar för att bygga databaserna. Sannolikt blir systemen då annorlunda än idag. Kanske tas bredare hänsyn, exemplifieras mer mänskligt. Och kvinnor, lik-

som män, känner sig mer motiverade att delta i samhällsfrågor när de känner igen språkbruket, exemplen, bilderna.

Bättre samhällsinsyn för invandrare. Fundamental samhällsinformation kan översättas till de stora invandrarspråken, och göras tillgänglig via dataterminaler på offentliga platser. Sådan översättning är resurskrävande, och manuella system blir för dyra för de stora behov som finns. Alienation bygger ofta på bristande kunskap om de villkor och ramar som gäller.

Aktiv konsumentupplysning via dataterminaler och persondatorer. Tillgång till jämförande mätningar och råd gör konsumenten mer påläst, vilket leder till bättre inflytande över vad som konsumeras. Databrevlådor kan också främja kontakt mellan konsumenter, så att spontana konsumentgrupper och föreningar kan uppstå, och för den delen avslutas när de fyllt sin uppgift.

Bredare kontakt med de allt starkare massmedierna. Debatt i den utvidgade lokala radion, i lokal-TV och elektroniska tidningar, det kan bygga på deltagande i lokala databaser eller videosystem, där envar kan ge luft åt sina åsikter, och där kommentarer ständigt presenteras. Kontaktyta och inflytande ökar i omfång.

Vidgad tillgång till olika sorters datasystem kan på det här viset främja ett aktivt samhällsdeltagande för envar. Ju enklare det är att göra sin röst hörd, desto fler protester mot halvsanningar och oegentligheter kommer att märkas. I informationssamhället kan vi alla finna bättre kanaler att yttra oss i, och vi kan utvidga vårt inflytande, vår makt.

Att motverka koncentration av makten över telenät och teletjänster är en liberal 90-talsfråga av rang.